

Eläytymismenetelmä 2000–2017

Systemaattinen kirjallisuushaku

Jari Eskola & Ilona Nikanto & Anna Wallin

Johdanto

Eläytymismenetelmän soveltaminen Suomessa alkoi sosiaalipsykologian opiaineessa Tampereen yliopistossa Antti Eskolan johdolla keväällä 1982 (esim. Eskola 1989). Alun kokeilujen jälkeen menetelmä oli hautautumassa joskus kokeiluksi harvinaisuudeksi, kunnes vuonna 1990 Jari Eskola ja Juha Suoranta (esim. 1992) aloittivat menetelmän systemaattisen kehitystyön osana laajempaa laadullisen aineiston analyysin kehittämisprojektia.

Ensimmäinen yritys koota yhteen menetelmän käyttöä ilmestyi vuonna 1991 ensimmäisen eläytymismenetelmäoppaan *Eläytymismenetelmän käyttö sosiaalitutkimuksessa – tekninen opas aloittelijoille* (Eskola 1991a) yhteydessä, mutta katsaus (Eskola 1991b) oli varsin epäsystemaattinen. Vakavampi – tai ainakin systemaattisempi – yritys eläytymismenetelmän käytön kartoittamiseksi tehtiin kuusi vuotta myöhemmin. Silloiseen *Eläytymismenetelmäoppaaseen* (Eskola 1997a), jonka loppuun kaluttuja kirjastokappaleita näkee joskus vieläkin opiskelijoilla, sisältyi luku nimeltään *Kehyskertomuksia* (Eskola 1997b). Aineisto ei ollut täysin kattava, mutta sisälsi suurimman osan siihen mennessä tehdyistä eläytymismenetelmätutkimuksista ja opinnäytteistä. Tutkimusaiheet oli jaettu seitsemään luokkaan: tulevaisuus, alkoholi ja terveys, arki &

elämä, opiskelu ja opetus, urheilu, teoria sekä organisaatio ja sen kehittäminen. Luokitus oli siis mitä tyyppillisin aineistolähtöinen kartoitus ja kuvastaa hyvin sitä, kuinka menetelmän käyttö pelkistyi siitä kiinnostuneiden henkilöiden omiin tutkimusintresseihin. Menetelmän kehitystyön systemaattisuus keskittyi kehyskertomusten periaatteiden muokkaamiseen ja analyysitapoihin, ei substanssikokeiluihin.

Edelliset katsaukset perustuivat siihen, että tuohon aikaan menetelmän käyttöä pystyi seuraamaan suhteellisen hyvin lukemalla ja toki jonkinlaisia hakuja tekemällä. Ensimmäinen vakavasti otettava katsaus menetelmän käyttöön tehtiin vasta vuonna 2014 Anna Wallinin johdolla (Wallin, Helenius, Saaranen-Kauppinen & Eskola 2015). Mukana oli tällöin 270 tutkimusta vuosilta 1991–2014. Katsauksessa keskityttiin tarkastelemaan menetelmän käytön yleistymistä sekä sitä, millä tieteenaloilla ja missä konteksteissa menetelmää on käytetty.

Tämän katsauksen – tai paremminkin systemaattisen kirjallisuushaun – tarkoituksena on muodostaa tietovaranto vuosien 2000–2017 eläytymismenetelmätutkimuksista ja selvittää kuinka tutkimusaineistojen koko on vaihdellut sekä millaisia kohderyhmiä eläytymismenetelmällä on yleisimmin tutkittu. Haun systemaattisuus tarkoittaa tässä yhteydessä erityisesti sitä, että aineisto on pyritty keräämään mahdollisimman systemaattisesti tiettyjä kriteerejä noudattaen. Katsaus muodostaa eräänlaisen perusaineiston, ja edellisistä katsauksista poiketen lähtökohdaksi otettiin aineiston laajempi erittely taulukkomuodossa. Liitteenä olevasta taulukosta löytyy esimerkiksi kaikki käytetyt kehyskertomusvariantit siltä osin kuin ne olivat löydettävissä. Aineisto mahdollistaa siis vaikkapa erilaisiin kehyskertomuksiin tutustumisen omaa tutkimusta suunniteltaessa.

Tiedonhaun toteutus

Tiedonhaku toteutettiin huhti- ja toukokuussa 2018 käyttäen Andor-, Scholar-, Tampub- ja Theseus-tietokantoja. Tiedonhaku suoritettiin¹ ha-

¹ Aineiston keräsivät Tampereen yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnassa KASSM3-kurssilla Heli Karjalainen, Sanna Kaukinen, Anette Mansikka-aho, Pauliina Puikkonen, Pia-Christina Roth, Fia-Maria Savolainen ja Noora Silfversten.

kusanoilla ”eläytymismenetelmä”, ”the method of empathy-based stories”, ”empathy-based method” sekä ”passive role-playing”. Haku suoritettiin avoimella haulla, kohdistettuna kaikkiin sanoihin ja se toteutettiin vuosi kerrallaan tarkastellen, alkaen vuodesta 2000. Hakuun sisällytettiin väitöskirjat, pro gradu -työt, kotimaiset sekä kansainväliset artikkelit sekä ammattikorkeakoulujen opinnäytetyöt. Hakujen sisällyttämisen valintakriteereinä oli, että tutkimuksista oli saatavilla kokotekstit sähköisessä muodossa ja että niissä oli otettu huomioon menetelmälle ominainen kehyskertomuksen variaatio, eli kehyskertomusversioita oli vähintään kaksi. Hakujen tuloksissa oli myös tutkimuksia, jotka oli nimetty eläytymismenetelmätutkimuksiksi, mutta niistä puuttui menetelmälle ominainen variaatio, joten ne jätettiin aineistosta pois.

Julkaistuista tutkimuksista ja tutkielmista kirjattiin ylös tekijä(t), julkaisu-vuosi, työn otsikko, tutkimuspaikka, julkaisutyyppi (K: kansainvälinen artikkeli, V: väitöskirja, A: kotimainen artikkeli, G: gradu, T: amk-tutkielma, M: muu), päättämiskäsitteet, aineiston koko² ja tutkimuksen kohderyhmä, käytetyt kehyskertomukset sekä linkki tutkimukseen. Näiden tekijöiden pohjalta kaikki tunnistetut 260 eläytymismenetelmätutkimusta koottiin yhteen erilliseen Excel-taulukkoon³. Tällainen menettely arvioitiin käytännöllisimmäksi ajatellen aineiston mahdollisia tulevia käyttäjiä.

Eläytymismenetelmäaineistojen koko ja kohderyhmät

Vuosina 2000–2017 tehdyissä eläytymismenetelmätutkimuksissa tutkimusaineistojen koko on vaihdellut yli kolmestasadasta kertomuksesta kolmen vastaajan tarinoiniin. Laajimmat, useita satoja kertomuksia käsittävät aineistot on kerätty useampaa kuin kahta kehyskertomusversiota käyttämällä. Enimmillään on käytetty peräti kymmentä eri kehyskertomusversiota.

Tyypillisempää on kuitenkin kahden kehyskertomuksen käyttö: 70 prosenttia kaikista tämän katsauksen eläytymismenetelmätutkimuksista muodostuivat kahden kehyskertomuksen perusteella. Keskimääräinen aineiston

² Pääsääntöisesti vastausten määrä, mutta jossain tapauksissa tämä oli ymmärretty vastaajien määräksi (luvut eroavat toisistaan jos samat vastaajat olivat vastanneet useampaan kehyskertomukseen).

³ Taulukko on luettavissa <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-0908-4>

koko oli 43 tarinaa. Pienimmät aineistot käsittelivät hyvin marginaalisia ryhmiä, kuten avohuollossa olevia tai sukulaissijaisperheissä asuvia nuoria, jonka vuoksi aineistotkin olivat ymmärrettävästi pieniä.

Eläytymismenetelmää on käytetty eniten kasvatus- ja sosiaalitieteissä (Wallin ym. 2014), mutta sen käyttö on vähitellen levinnyt myös muille tieteenaloille. Kasvatus- ja sosiaalitieteiden painotus näkyy luonnollisesti myös kohderyhmän osalta. Opiskelijat olivat selkeästi tutkituin kohderyhmä (54 %), peräti yli puolet kaikista eläytymismenetelmällä tehdyistä tutkimuksista käsitteli eri-ikäisiä opiskelijoita. Seuraavaksi eniten tutkitut kohderyhmät olivat sosiaali- ja hoitoalan työntekijät (14 %) sekä opettajat (9 %). Kasvatus- ja sosiaalialan tutkimukset ovat käsitelleet muun muassa oppilaiden luontosuhdetta, kouluhyvinvointia, seksuaalikasvatusta ja kiusaamista. Korkeakouluopiskelijoita käsitelleet tutkimukset ovat pohtineet muun muassa opiskelijoiden valmistumista, opintojen aikaista tukea sekä liikunta-aktiivisuutta. Sosiaali- ja hoitoalaan painottuneet tutkimukset ovat puolestaan tarkastelleet esimerkiksi lastensuojeluun tai päihdetyöhön liittyviä kysymyksiä. Kasvatus- ja sosiaalialan ulkopuolisten aiheiden kirjo on huomattavasti laajempi: kahden vuosikymmenen aikana eläytymismenetelmää on käytetty esimerkiksi tutkittaessa ikääntyvien näkemyksiä hyvästä ateriasta sekä vaikkapa laittomia suurpetokaatoja käsittelevässä tutkimuksessa.

Taulukko 1. Eläytymismenetelmällä tehdyn tutkimuksen kohderyhmät

Kohderyhmä	Kpl	%
Opiskelijat	140	54
Sosiaali- ja hoitoalan työntekijät	36	14
Opettajat	23	9
Työntekijät	17	6
Kuluttajat ja asiakkaat	15	6
Vanhemmat	8	3
Koulutuksiin osallistujat	8	3
Muut	14	5
Yhteensä	261	100

Mitä seuraavaksi?

Tämän projektin keskeinen tehtävä oli koota tämän vuosituhanen suomalaiset sekä harvat ulkomaiset eläytymismenetelmätutkimukset yhteen eräänlaiseksi tietovarannoksi, jota voidaan hyödyntää sekä oman tutkimuksen suunnittelussa että aineiston jatkojalostuksessa. Tässä yhteydessä aineistoa tarkasteltiin tarkemmin ainoastaan aineiston koon ja tutkimuksen kohderyhmän osalta, mutta aineisto tarjoaa hyvin monenlaisia jatkotutkimusaiheita, jotka voidaan jaotella esimerkiksi neljään kohtaan:

- 1) *Miten eläytymismenetelmä on ymmärretty ja miten sitä on käytetty? Millaisia kehyskertomukset ovat olleet ja miten eläytymismenetelmän perusideaa, eli kehyskertomuksen variointia, on sovellettu?*
- 2) *Miten eläytymismenetelmäaineistoja on analysoitu? Kuinka sähköinen aineistonkeruu on vaikuttanut vastausten luonteeseen ja pituuteen? Miten sattumanvaraisia aineistot ovat? Miten eläytymismenetelmän perusideaa, eli variaatiota, on hyödynnetty analyysissä, vai onko sitä muistettu tai osattu hyödyntää?*
- 3) *Millaisia aiheita menetelmällä on tutkittu?*
- 4) *Miten eläytymismenetelmän käyttö on levinnyt ja vaihdellut eri aikoina?*

Oletettavastikin yksittäiset toimijat tai ryhmät (kuten EskolaMEBS-ryhmät) ovat vaikuttaneet menetelmän käyttöön samoin kuin se, että menetelmää on hyödynnetty laajasti kahdessa suosituksessa laadullisen tutkimuksen oppikirjassa (Eskola & Suoranta 1998; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2016). Viime aikoina eläytymismenetelmää on esitelty myös kansainvälisille markkinoille (esim. Wallin, Koro-Ljungberg & Eskola 2018).

Lähteet

- Eskola, J. 1989. Eläytymismenetelmä sosiaalitutkimuksen vaihtoehtona. Teoksessa S. Sinkkonen & P. Niemelä (toim.) Yhteiskuntatieteellinen tutkimus Kuopion yliopistossa. Artikkelikooste tutkimushankkeista ja -tuloksista. Kuopion yliopiston julkaisuja, Yhteiskuntatieteet, Alkuperäistutkimukset 1/1989, 415–426.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1992. Kvalitatiivisten aineistojen analyysitapoja luokittelemassa eli noin 8 tapaa aineiston erittelyyn. *Kasvatus* 23 (3), 276–280.
- Eskola, J. 1991a. Eläytymismenetelmän käyttö sosiaalitutkimuksessa – tekninen opas aloittelijoille. Tampereen yliopisto. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Työraportteja B:33.
- Eskola, J. 1991b. Eläytymismenetelmän käyttö sosiaalitutkimuksessa. Teoksessa J. Eskola. Eläytymismenetelmän käyttö sosiaalitutkimuksessa – tekninen opas aloittelijoille. Tampereen yliopisto. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Työraportteja B:33, 5–52.
- Eskola, J. 1997a. Eläytymismenetelmäopas. Tampere: TAJU.
- Eskola, J. 1997b. Kehykertomuksia. Teoksessa J. Eskola. Eläytymismenetelmäopas. Tampere: TAJU, 41–80.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>. (Luettu 19.10.2018.)
- Wallin, A., Helenius, J., Saaranen-Kauppinen, A. & Eskola, J. 2015. Eläytymismenetelmän ensimmäiset kolme vuosikymmentä: menetelmällisestä erikoisuudesta vakiintuneeksi tutkimusmetodiksi. *Kasvatus* 46 (3), 247–259.
- Wallin, A., Koro-Ljungberg, M. & Eskola, J. 2018. The method of empathy-based stories. *International Journal of Research & Method in Education*. <https://doi.org/10.1080/1743727X.2018.1533937>, (Luettu 19.10.2018.)